С О Ц І О Л О Г І Я

УДК 316.1

Євтух В.Б.

КОНЦЕПЦІЯ ТВОРЕННЯ ГЛОСАРІЮ “ЕТНІЧНІСТЬ”: ЧЕРЕЗ РОЗУМІННЯ ТЕРМІНУ – ДО ПРОНИКНЕННЯ У СУТНІСТЬ ЯВИЩА

У рік 175-ліття Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова у його видавництві вийшла моя чергова праця „Етнічність: Глосарій”. Робота над глосарієм додала мені нового досвіду, оскільки такого роду проекти вимагають особливих підходів, знань та вправностей. У цьому контексті пропоную звернутися до концепції його творення.

Відома істина – спочатку було слово… У нашому випадку це слово, яке було, перетворилося у термін, за котрим криється те чи те явище, що віками може спокійно спати й нікому не завдавати клопоту, а може своєю могутньою енергією захопити наш розум і кинути його у вир пізнання. А далі вже – роздуми (зазвичай, першими до цього вдаються філософи) про те, яким же способом пристосуватися до явища, чи, дай боже, пристосувати його до своїх потреб, змінюючи характер його поведінки, й таким чином прагнути змінити довколишній світ. Власне, пошук вдалого слова-терміна для адекватного відтворення того чи того суспільного явища є благодатною й благородною справою для дослідника: у цьому (та у можливостях застосування терміну у наукових інтерпретаціях), на мій погляд, досить промовисто виявляється рівень вправності людини, яка претендує на науковий статус.

До написання, а більш адекватно, до створення цієї праці, мене спонукали кілька мотивів, до речі, на мою думку, дуже переконливих. Передусім, знайомство з одним, на мій погляд, революційних підходів до формування термінологічно-понятєвого апарату науки, яка, власне, тільки-тільки почала спинатися на ноги й прагнула зайняти своє місце у системі соціогуманітарних наук.

Цією наукою стала етносоціологія – чи не найбільша моя прихильність й моє довголітнє професійне заняття. Революційний підхід, принаймні, у моїй оцінці, був зафіксований у пілотному виданні „Етнічність: ІнтерКокта Глосарій". Воно було здійснене професором Департаменту політичних наук університету штату Гавайї Фредом Ріггсом за підтримки Комітету концептуального й термінологічного аналізу Міжнародної ради з соціальних наук (СОСТА). В „Етнічності" були подані відомі на той час (1985 рік) терміни (можливо, більш точно, у переважній своїй більшості „трансловація" термінів – словесна передача, словесне оформлення термінів, понять, явищ, подеколи концепцій), які стосуються етнонаціональної сфери суспільного розвитку й суспільних відносин у людських спільнотах. Привабливим, як на мене, у цій праці виявляються методологічні інтерпретації (пошуки) можливостей введення у науку термінів, понять, явищ, які представлені у трьох аспектах - тут зустрічаються: а) терміни, що відтворюють вже зафіксовані явища; б) явища, для означення яких поки що (на той час) не знайдено відповідних слів, що згодом трансформуються у терміни; в) слова, які існують самі по собі, не кодифікуючи якесь певне явище, але все ж таки зустрічаються у дослідженнях з етнічної проблематики. Такі підходи приховують у собі великий креативний потенціал й спонукають до інтенсивних пошуків заповнення прогалин у формуванні термінологічно-поняттєвого апарату в етнічних дослідженнях.

У згаданій праці є ще кілька моментів, цікавих підходів, які згодом можуть бути використані й у роботі над глосарієм з етнічності у нашому контексті. Це, передусім, структурування подачі матеріалу, визначення предмету й класифікація методологічних підходів, а також, в окремих випадках (саме у тих, коли термін, явище чи поняття невизначені, або неоднозначні), подання цитат із художньої літератури, засобів масової інформації. Основна частина глосарія вибудована за такою схемою:

1) Загальні концепції та аспекти етнічності (предмет вивчення; підходи у висвітленні етнічності – міжнародний контекст; парадигмальні виміри; ставлення щодо етнічних явищ; відкрита категорія – те, що потребує свого визначення чи уточнення). 2) Процеси та дії, які стосуються етнічних одиниць (загальні

процеси; специфічні (об'єктивні) процеси; специфічні (суб'єктивні) процеси; етнічні дії). 3) Властивості (якості): атрибути етнічних одиниць (об'єктивні якості; суб'єктивні якості; відкрита категорія). 4) Типи етнічних одиниць (індивіди з етнічними характеристиками; етнічні колективи; інші типи етнічних одиниць). 5) Сфери застосування етнічних концепцій (географія як сфера застосування; психологічні аспекти етнічності; соціологічні аспекти етнічності; політичні науки: політика, влада та політика, які стосуються етнічності; етнографія: контексти та культури, які пов'язані з етнічністю; інші соціальні науки; інформаційні науки; гуманітарні науки, включаючи лінгвістику; відкрита категорія). 6) Середовище, ресурси та методи (середовище й ресурси; методи).

Деталізація моєї завваги щодо глосарія Ф. Ріггса, повторюсь, природна, оскільки я вважаю - це видання справді відкрило дуже широкі двері для, безумовно, плідного наукового пошуку.

Наступним аргументом до розгортання моєї власної роботи над глосарієм для мене стали, назву це так, що я вважаю адекватною оцінкою, спроби дослідників (дійсно, фахово підготовлених й професійно зацікавлених у стимулюванні розвитку науки про етнічність та таких, котрі, не маючи жодних підстав й достатньої фахової підготовки, намагаються конституювати себе актором наукового дійства) заповнити поле етнічності своїми малопрофесійними роздумами та переспівами того, що вже було сказане попередниками. В останньому випадку досить часто використання термінів обмежується без проникнення у їх сутність, без врахування їх багатоаспектності й багатозначущості та їх функціональних можливостей.

Аргументованою підставою для того, щоб взятися за складання глосарія, і саме з етнічності, поряд з фактом професійного опрацювання цієї феноменологічної царини знань впродовж майже сорока років стали спроби (як виявилися в оцінці фахівців, вдалі) компонування довідників, досвід чого став у нагоді при підготовці глосарія. У цьому контексті хочу нагадати, що саме наша науково-творча група, яка на той час працювала у Центрі етносоціологічних та етнополітичних досліджень Інституту соціології НАН України, котрий мені довелося очолювати, у співпраці з Інститутом етнічних, регіональних та діаспорознавчих студій вперше видала „Етнічний

довідник” у трьох частинах (1996 – 1997 рр.) та довідник „Етнічні спільноти України” (2001 р.). Це вже пізніше почали з`являтися довідкові видання, які тим чи іншим чином торкалися питань етнічності. Й безумовним явищем серед видань довідкового та енциклопедичного характеру, яке дало поштовх до роздумів про створення глосарія, став спільний українсько-американський проект „Енциклопедія української діаспори”, започаткований у ранні 1990-і роки (до цього часу видано том, присвячений українцям Австралії, та книга перша тому про українців Сполучених Штатів Америки).

Ще одним мотивом, який спонукав мене до підготовки глосарія, без перебільшення, стала можливість потренувати свій розум й напружити мізки. Адже пошук термінів (іноді поки що слів, які згодом можуть трансформуватися у наукові терміни), вивірення їх значення, відслідковування логіки вибудови аргументів знаних дослідників на користь вживання того чи іншого слова у якості терміна (а деколи й за не зовсім виправданим, як на мене, потягом до фантазування), проникнення у сутність наукового пошуку інших дослідників через термінологію, яку вони вживають, – це дійсно, до деякої міри, перебування певний час у не завжди зрозумілому (зазвичай, темному), але завжди у некомфортному лабіринті. Прагнення віднайти вихід з такого становища спонукає до напруження наукових зусиль, якнайщільнішого розумового завантаження, й, безумовно, мобілізації усіх знань (звичайно, якщо такі є у наявності), витягування інформації з найпотаємніших куточків пам`яті, яка, до речі, у цьому випадку має бути добре тренованою. Власне, така ж ситуація нагадує ще й іншу ситуацію – розв’язання кросвордів. Щоправда, у цьому випадку ваш лабіринт освітлений, тобто, пошук виходу здійснюється у відкритому просторі. Однак і тут напруга не зменшується.

Й, нарешті, чи не найпотужнішим аргументом у цьому процесі стало прагнення у висліді наукового пошуку збагатити свої власні знання про предмет дослідження, якому було присвячено не один десяток літ, й запропонувати фахівцям, а надто молодим, термінологічно-поняттєву базу такого багатогранного, я би сказав, неосяжного явища яким є **„Етнічність”**.

Окремо хотів би згадати ще три аргументи, які переконали мене у необхідності у створенні такого глосарія й пришвидшили

завершення цього проекту: а) досвід довголітнього викладання спецкурсу „Етносоціологія” у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а згодом у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та Вищій школі імені Богдана Янського (Польща); б) дискусії членів журі (мені довелося очолювати його поспіль трьох років) Всеукраїнської студентської олімпіади з соціології, що проходила у визнаному центрі соціологічної думки в Україні – Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, з приводу здатності студентів-соціологів до операціоналізації термінів й понять (на основі їх есеїв та розв’язання проблемних ситуацій); в) дискусії довкола термінологічного оснащення соціологічного дослідження, зокрема межі допустимості полізначності й поліфонічності трактування термінів, які відтворюють те чи те явище, котрі досить плідно, на мою думку, протікали під час Третього міжнародного соціологічного форуму (Львів, 22-23 травня 2009 року), зокрема, у рамцях панелі „Що таке соціологія: наука чи мистецтво?”

Пропонуючи читачам, передовсім, спеціалістам з означеної й певною мірою споріднених галузей наукового знання, цю працю, я хотів би зробити кілька завваг, які для мене виявляються суттєвими:

а) мені бажалося б, щоб той, хто хоче працювати з глосарієм, пам’ятав, що глосарій – це особливий жанр і він не може бути потрактований у системі однорівневих понять з, скажімо, довідниковими чи енциклопедичними виданнями. У цьому контексті доречно висвітлити етимологію самого слова «глосарій» та звернутися до його функціональних можливостей (як також словосполучень, які походять від нього й інтенсивно вживаються у найпоширеніших мовах світу – англійській, іспанській, французькій, німецькій, італійській). Свій початок слово (згодом термін) бере від грецького **glossa/glotta**, що, зазвичай, означає мова. Однак, якщо поглянути на похідні від нього та вживання його у різних мовах, то стає зрозумілим, що таким визначенням його зміст не вичерпується. Скажімо, в англійській мові **glossary** означає „словник спеціальних термінів”; у французькій мові **glossaire –** це словник; у німецькій мові **Glossar (Glossarium)** однаковою мірою трактується як філологічний, так і юридичний термін. Цікавими й такими, що конкретизують парасолькове значення терміну

„глосарій” є, на мій погляд, похідні терміни: у німецькій мові підмет **Glossierung** означає тлумачення (толкування) тексту; в італійській мові вживається той же підмет **glossatore (**а у французькій **glossateur**), що українською мовою передається як тлумач; англійська мова серед інших слів має у своєму розпорядженны й такі, що додають, прямо-таки, шарму парасольковому термінові – наприклад, **glossiness** (лоск, глянець), **glossy** (блискучий); а терміни **glossology (**англ.), **glottologia (**італ.) вже означають галузі наукових знань (термінологія, порівняльне мовознавство; мовознавство, лінгвістика), тобто, зберігаючи у своїй основі первинне значення терміну „глосарій”, виводять його функціональні можливості на новий рівень, даючи нам нагоду порозмірковувати над поліфонічністю й об`ємністю поля, у якому цей термін може застосовуватися;

б) звертаю увагу на важливе розуміння (особливо для глосарія) прийнятого у справжній науці підходу, що **про терміни не дискутують, а домовляються**; мова може йти лише про контексти його вживання та інтерпретацію його функціональних можливостей у зв’язку з обраною концепцією висвітлення (дослідження) того чи іншого феномена. Тому представлений мною глосарій (власне, самі терміни, які в ньому вміщені) – не предмет для дискусій; таку з автором глосарію можна вести з приводу тлумачення, контекстуального використання термінів у працях, присвячених етнічній проблематиці, які вже опубліковані, та ті, що готуються до видання, зокрема у монографії „Етнічність у сучасному світі: сутність, феноменальні виклики й спекуляції”.

в) автор далекий від думки про те, що цим виданням вичерпується питання про завершення складання „словника спеціальних термінів” з етнічності; оскільки через певний проміжок часу знання оновлюються, інформаційне поле нашого розуму розширюється (принаймні, у мислячої людини мусить розширюватися й насичуватися новими елементами), а науковий пошук (дослідження) дає нові результати, то у глосарія з`являються перспективи свого розвитку;

г) не усі пропоновані терміни, словосполучення є суто авторським винаходом, велика частина їх міститься у публікаціях, які перераховується у рубриці „Література”;

д) „прочитання” (проникнення у сутність та можливості) глосарія з будь-якої галузі знань, а тим паче з такої тонкої, (за висловом Євгена Головахи на згаданому львівському форумі) делікатної проблематики як етнічна, є процесом не механічного нанизування букв та слів (запропонованих автором й вибудованих у певному порядку) у визначенні того чи того терміну й відкладенням їх у нашому мізковому „шпайхері” (від німецького ***speichern*** – накопичувати), а мусить бути напруженою роботою наших інтелектуальних здібностей;

е) з метою збереження „чистоти експерименту” (застереження себе від інституційного впливу, зазвичай, пов’язаного з офіційною точкою зору) для мене було важливим представити це видання як плід суто авторських зусиль й авторського розуміння компонування такої праці. Оскільки підготовка глосарія розпочалася в „Інституті етнічних, регіональних та діаспорознавчих студій” й продовжилася в НПУ імені М.П. Драгоманова (Інститут соціології, психології та управління), то на обкладинці глосарія з`явилися назви саме цих установ.

Вважаю також за необхідне, принаймні, у схематизованому вигляді розтлумачити принципи, обрані мною для вибудовування глосарія:

- прагнення зафіксувати усі добре відомі, маловідомі й зовсім нові терміни та словосполучення, залишаючись відкритим для ще не відтворених у цьому виданні (тих, які можуть з`явитися у висліді наукового тлумачення тих або тих етнічних явищ, чи феноменів, які певним чином пов’язані з етнічністю);

- я вважав необхідним залучити до глосарія й дотичні до етнічної проблематики терміни (тут я не вживаю термін „словосполучення”, оскільки у цьому випадку я, зазвичай, обирав чітко визначенні поняття), зважаючи на вельми характерну обставину – етнічністю просякнуті безліч явищ нашого суспільного життя;

- включення до глосарія назв деяких організацій, документів, процесів, явищ, що, на мій погляд, дає додаткову можливість адекватного сприйняття й розуміння того чи іншого терміна або словосполучення;

- пошук термінів та словосполучень (майбутніх термінів) здійснювався кількома шляхами: а) на основі досвіду опрацьованих джерел під час підготовки автором наукових праць (передусім, кандидатської дисертації „Асиміляційні процеси та їх вплив на культуру українських етнічних груп США та Канади (1945 – 1970 рр.)", 1975 р. й докторської дисертації „Критика буржуазных концепций этносоциального развития США и Канады: типология, традиции, эволюция", 1989 р.); б) у ході ознайомлення з працями російських та українських (до 1991 року радянських) дослідників етнічної проблематики; в) у процесі штудіювання робіт зарубіжних науковців, щонайперше, американських, англійських, грецьких, іспанських, канадських, німецьких, польських, французьких; г) значна частка термінів перейшла у викладі українською мовою із згадуваного мною (до речі, ретельно й в деталях відпрацьованого) глосарія про етнічність професора Фреда Ріггса; д) вивчення документів та матеріалів міжнародних організацій, у коло компетенції яких потрапляють етнічні питання (ООН та її спеціалізовані органи, Рада Європи й її комісії та комітети), установи Європейського Союзу); е) матеріалів громадських організацій етнічних (національних) меншин країн Америки та Європи; є) публікацій за результатами наукових конференцій, „круглих столів", симпозіумів, семінарів;

- оскільки жанр глосарія вимагає прослідковування етимології термінів, що, безумовно, допомагає зрозуміти їх значення, то я, за можливості, з`ясовував їх походження й у концентрованому вигляді передавав їх мовно-стилістичний родовід. У цьому контексті хочу привернути увагу до специфічної ситуації – подеколи трактування того чи іншого терміну не співпадає з первинним (зазвичай, у латинській та грецькій мовах) його значенням. Це, на мою думку, пов'язано з трансформацією (під впливом об'єктивних обставин чи то суб'єктивного мислення) як самого терміну, так і явища, котре цей термін опановує. Наприклад, „етнічна характеристика" (у грецькій мові – це чеканний штемпель, печатка); „етнічний парадокс" (у тій же грецькій мові – це здаюсь). У цьому контексті завважу, що транслітерація слова, скажімо, із грецької на англійську, виявляється річчю непростою: тут багато неспівпадінь у звуковій та літерній передачах слова. Автор порався з цією

проблемою, наскільки йому дозволяли знання мов заданих у глосарії, власне, його мовна (лінгвістична) компетентність. На жаль, не завжди вдавалося віднайти початки (етимологічне коріння) тих чи тих термінів (наприклад, „етнічний ярлик", „етнічний жарт").

Важливо, як на мене, і таке спостереження: прослідковуючи етимологію термінів й звертаючись до тієї чи тієї мови, переконуєшся, що більшість їх все-таки походить від латинської. Такий контекст – переконливий аргумент на користь вивчення, особливо для представників соціо-гуманітарних наук, латинської мови, яка відкриває шлях до розуміння поняттєво-термінологічного розмаїття будь-якої галузі знань.

- серед принципів, на яких базується методологія глосарія, - безумовно, має бути прагнення до наукового пуританізму. Однак, оскільки, на моє глибоке переконання, етнічність як феномен, почасти природний, почасти суспільний, - більш емоційно забарвлений, ніж інші феномени такого ґатунку, то вживання метафор до його характеристики виглядає цілком закономірним й виправданим. У глосарії цей момент також знайшов своє відтворення. Щоправда, я намагався певною мірою ставити водорозділ між тим і тим, беручи метафоричні терміни та словосполучення у лапки, наприклад, "бунтівна етнічність", „класичний тип" американця, „вдалий націоналізм", „етнографічний камуфляж";

- час від часу лапки з`являються і в інших ситуаціях – а саме, коли передається назва чи то концепції, чи то якогось усталеного явища (наприклад, „єдність у різноманітності», тест «Куна-Макпартленда");

- важливим моментом для глосарія, як на мене, є принцип вибудовування його структури, подачі матеріалу (у нашому випадку, термінів та словосполучень); як базовий мною був обраний алфавітний підхід: за наявності різних форм чи типів того чи іншого явища, а, відповідно, й термінологічного розмаїття, спочатку подається парасольковий термін, а під ним у алфавітному порядку - усі виявлені мною підпорядковані йому різновиди (наприклад, етнічність та ще 26 різновидів; багатокультурність – 9 видів, ідентичність - 27 тощо);

- стверджуючи тезу про те, що глосарій не тлумачить терміни й не є інструментом трансляції позиції автора, а, зазвичай, через термін передає його значення, у певних моментах мені довелося порушити це моє переконання й вдатися до дещо розширеного викладу змісту терміна (скажімо, коли мова йде про теорії етносу – їх подається одинадцять, або нації та про мою улюблену науку етносоціологію); така ситуація зумовлена можливістю подати користувачеві додаткову інформації про вагомі етнічні феномени;

- зрештою, даний глосарій не створювався з метою розгортання будь-якої дискусії, прийняття чи неприйняття авторських підходів й способів (методів) відтворення змісту (значення) термінів та словосполучень, які, в свою чергу, передають зміст етнічних явищ; глосарій у такому вигляді - оприлюднення накопиченої автором інформації, яка складає базу його знань про феномен етнічності та пов'язаних з ним явищ і процесів, та яким, за бажанням, або за необхідності, можуть скористатися дослідники етнічної проблематики.

Власне, викладене вище відкриває двері до ознайомлення з глосарієм й проникненням у світ етнічності. І у цьому зв`язку наводжу список (звичайно, далеко не вичерпний) літератури, яка є значним джерелом для формування глосарію.

ЛІТЕРАТУРА

1.*Бромлей Ю.В.* Очерки теории этноса / Послесл. Н.Я. Бромлей. Изд. 2-е доп. – Москва: ЛКИ, 2008.

2.*Волков В.В.* Понятие "этническое меньшинство" в современной латвийской социологии // Социологические исследования . – 2009. - № 1.

3.*Гарфинкель Г.* Исследования по этнометодологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2007.

4.*Гумилев Л.Н.* Этногенез и биосфера Земли. – Санкт-Петербург: 2001.

5.*Дробижева Л.М.* Методологические проблемы этносоциологических исследований // Социологический журнал. – 2006. - № 3-4.

6.*Евтух В.Б.* Концепции этносоциального развития США и Канады: типология, традиции, эволюция. – Киев: Наукова думка, 1991.

7.Енциклопедія української діаспори. Том 1. Сполучені Штати Америки. Книга 1. А-К. – Нью Йорк – Чікаго: Наукове Товариство ім. Т.Шевченка в Америці, 2009.

8.Енциклопедія української діаспори. Том 4 (Австралія. Азія. Африка). – Київ- Нью-Йорк – Чікаго - Мельборн: 1995.

9.*Ермолаев В.Ю.* Толклвый словарь понятий и терминов теории этногенеза. – Москва: 1989.

10. Етнічний довідник. У трьох частинах. Частина перша / За редакцією В. Євтуха. – Київ: Фенікс, 1997.

11. Етнічні спільноти України: Довідник / За редакцією В.Євтуха. – Київ: Фенікс, 2001.

12. Етнонаціональна структура українського суспільства. Довідник. – Київ: Наукова думка, 2004.

13. Етносоціологія. Терміни та поняття. Навчальний посібник. – Київ: Фенікс, 2003.

14. *Євтух В.Б.* Етносоціологія: проблеми формування понятійно-термінологічного апарату // Проблеми розвитку соціологічної теорії. – Київ: 2002.

15. *Крисаченко В.С.* Динаміка населення: популяційні, етнічні та глобальні виміри. – Київ: НІСД, 2005.

16. *Малиновська О.* Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. – Київ: 2004.

17. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. – Київ: ІПіЕНД, 2008.

18. *Наулко В.І.* Етнічний склад населення УРСР: статистично- картографічне дослідження. – Київ: 1965.

19. *Тавадов Г.Т.* Этнология. Учебник для вузов. – Москва: Проект, 2002.

20. *Тишков В.А.* Очерки теории и политики этничности в России. – Москва: 1977.

21. *Цапок Сергій.* Етнодемографічна картина сучасного світу. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2007.

22. *Чебоксаров Н.Н., Чебоксарова И.А.* Народы, расы, культуры. – Москва: Наука, 1985.

23. *Шульга Н.А.* Великое переселение народов: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты. – Киев: Институт социологии НАН Украины, 2002. Шульга Н.А. Этническая самоидентификация личности . – Київ: Інститут соціології НАН України, 1996.

24. Этничность на постсоветском пространстве: роль в обществе и перспективы. – Киев, Феникс, 1997.

25. Этнос. Нация. Общество. Этнологический словарь. – Москва: 1996.

26. Barth Frederick, ed. Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference. – Boston: Little Brown, 1969.

27. *Bell Daniel.* Ethnicity and Social Change // Glazer and Moynihan, ed. Ethnicity. – Cambridge: Harvard University Press, 1975.

28. *Benhabid S.* The Rights of Others. Aliens, Residents and Citizens. – Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge, 2002.

29. *Berghe Van Den P.L.* Social Trends in Ethnic Processes. – New York: Harper and Row, 1979.

30. *Bonacich E.A.* Theory of Ethnic Antagonism: The Split Labor Market // American Sociological Review, 1973. – Vol. 37. – N 4.

31. *Breton R.* The Structure of Relationships between Ethnic Collectivities // The Canadian Mosaic / Edited by L. Driedger. – Toronto: Toronto University Press, 1978.

32. *Brunner Georg.* Nationalitaetenprobleme und Minderheitenkonflikte in Osteuropa. – Guetersloh: Bertelsmann Stiftung, 1996.

33. Canadian Ethnic Groups Biblography. – Toronto: 1972.

34. *Devereux G.* Ethnic Identity: Its Logical Function and its Disfunctions // G. De Vos and L. Romanucci-Ross, eds. Ethnic Identity. – Palo Alto: Mayfield, 1975.

35. *Dinnerstein L. and Reimers D.M.* Ethnic Americans: A History of Immigration and Assimilation. – New York: Harper and Row, 1975.

36. Diversity and Cohesion: New Challenges for the Integration of Immigrants and Minorities. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000.

37. Diversity in Action. Local Public Management of Multi-Ethnic Communities in Central and Eastern Europe / Edited by Anna-Maria Biro and Petra Kovacs. –Budapest: 2001.

38. Divided Society. The Ethnic Experience in America/Edited by C.Greer. – New York: 1974.

39. Ethnic Relations in Eastern Europe. A Selected and Annotated Bibliography / Edited by Margit Feischmidt. – Budapest: 2001.

40. Ethnicity. InterCocta Glossary. Concepts and Terms Used in Ethnicity Research (Pilot Edition) / Edited by Fred W. Riggs. – Hawaii: 1985.

41. Ethnicity: Theory and Experience / Edited by N.Glazer, D.P.Moynihan. – Cambridge: Cambridge University Press, 1975.

42. *Glazer N.* Ethnic Dilemma. 1964-1982. – Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

43. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups / Edited by S.Thernstrom.-Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

44. Managing Diversity in Plural Societies: Minorities, Migration and Nation-Building in Post-Communist Europe/Edited by Magda Opalski. – Nepean: 1998.

45. *Manco A.* Competences interculturelles des jeunes issus de l`immigration. Perspectives theoriques et pratiques. – Paris: L`Harmattan, 2002.

46. Reconcilling Migrants' Well-Being with the Public Interest. Welfare State, Firms and Citizenship in Transition. – Strasbourg: Council of Europe, 2008.

47. *Rose P.J.* They and We. Racial and Ethnic Relations in the United States. – New York, Harper and Row, 1964.

48. *Rosen B.C.* The Achievement Syndrome: A Psycho-Cultural Dimension of Social Stratification // American Sociological Review. – 1956. – Vol. 51. – N 2.

49. *Salt John.* Evolution actuelle des migrations internationals en Europe. – Strasbourg, Editions du conseil de l'Europe, 2005.

50. *Smith Antony.* The Ethnic Origins of Nations. – London: Basil Blackwell, 1986.

51. *Smith Antony.* The Ethnic Revival in Modern World. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

52. *Van den Berghe P.L.* Social Trends in Ethnic Processes. – New York: Harper and Row, 1979.
53. *Van den Berghe Pierre.* The Ethnic Phenomenon. – New York: Harper and Row, 1981.
54. Violence, Conflict and Intercultural Dialogue. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003.

Др. Петрик Володимир

РОЛЬ РИМОКАТОЛИЦЬКОГО КОСТЕЛУ В ПОЛЬЩІ У XX-XXI СТ. У ВИГЛЯДІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Є потреба неустанної віднови розумів і сердець, щоб їх наповнювало кохання і справедливість, чесність і пожертвування, повага до інших і піклування про спільне благо, особливо про те благо, яким являється вільна Батьківщина. **Іоан Павло II.**

Загальні завдання

Релігія є об`єктом дослідження багатьох гуманітарних і суспільних наук, оскільки "релігія має вплив на організацію суспільного життя людей, впливає на систему організації праці. Значно вплинула на взірці традиційної культури і бажаний взірець особистості" [3, 5].

Релігія становить складну систему суспільних відносин ще й тому, що вона об`єднує людей у групові осередки, до яких зараховуємо: місця культів, релігійні міграції до святих місць, осередки комунікації (вживання відповідної мови у релігійному житті), а також символіку, яка є увічнена в сакральному мистецтві, костельній архітектурі, піснях, в обрядовій розмаїтості.

Згідно з поглядом Броніслава Малиновського, релігія відіграє психологічну роль у житті людини тому, що: "Генези багатьох вірувань і релігійного натхнення належить шукати в індивідуальному досвіді людини" [6, 412].

Варто нагадати, що важливою є також терапевтична функція, адже вона задовільняє духовні потреби особистості, дає віруючим